

Gálik Zoltán

Az Oroszország elleni harmadik körös Európai Unió szankciók értékelése

Az Oroszország ellen 2014 júliusában bejelentett harmadik körös, koordinált EU-USA szankciók hatása mind az **orosz gazdaságon**, mind a **szankciókat alkalmazó országok gazdaságán erőteljesen érzékelhető** lesz. A szankciók bevezetését a **fokozatosság** elve jellemzi, az intézkedések sok **kellemetlenséget** okoznak Oroszországnak, de **rövid távú, végzetes következményei nem lesznek**. Sokkal inkább **jelzésértékű** Oroszország számára, hogy az EU és az USA érdemben képes befolyásolni az orosz gazdaság közép és hosszú távú gazdasági folyamatait.

1. Asszimetriák a függőségi rendszerben és a szankciók hatásmechanizmusában

1.1 Az EU-orosz **kereskedelmi kapcsolatok erősen aszimmetrikus** jellegűek. Oroszországnak az Európai Unió a legnagyobb kereskedelmi partnere, részesedése kiemelkedően magas az importban (41,9%) és az exportban (52,9%) – a második Kína mindössze 16,3% ill. 6,8%-kal. A kereskedelmi mérleg 2013-ban az EU irányába 86 milliárd eurós deficitet mutatott (az import 206 milliárd, az export 120 milliárd euró volt). Az Európai Uniónak Oroszország a harmadik legnagyobb partnere, importban a második legnagyobb 12,3%-kal, exportban 6,9%-kal a negyedik legnagyobb. Látszólag tehát a jól kivitelezett fellépés lényegesebben nagyobb hatást tud kiváltani az orosz gazdaságban.

1.2. A fokozatosan bevezetésre kerülő európai szankciók **hatásukat tekintve közép és hosszú távúak**, nem érintik közvetlenül az orosz állampolgárokat, és a kölcsönös függőség miatt az európai gazdaság növekedési rátáját is csökkentik. Ugyanakkor az orosz **válaszreakciók hatása** (pl. az élelmiszerimport korlátozása, az energetikai termékek árának emelése) **azonnali**, az intézkedések az EU tagállamok állampolgárait **közvetlenül érintő, látványos** hatásokat érhetnek el.

1.3 A szankciók hatása, valamint a várható ellenreakciók a fentiek figyelembevételével rendkívül **aránytalanul érintik**, illetve érinthetik a tagállamokat. A jelenlegi szankcióknak leginkább kitett uniós ország az Egyesült Királyság lehet. Az Oroszországtól való függőségi viszony **több dimenziós** (2012-es adatok):

- importfüggőség (teljes export százalékában: Litvánia 32%, Bulgária 21%, Finnország 18%, Görögország 12%, Lengyelország 12%, Szlovákia 10%)
- exportfüggőség (teljes import százalékában: Litvánia 19%, Lettország 18%, Észtország 12%, Finnország 10%)

- működőtőke beáramlás Oroszországba (GDP-hez viszonyítva: Ciprus 30%, Hollandia 12%, Írország 3,8%, Franciaország 3,4% Svédország 3,2% Németország 3%)
- működőtőke beáramlás Oroszországból (GDP-hez viszonyítva: Ciprus 37,4%, Hollandia 15,9%, Egyesült Királyság 2,5%, Németország 2,2%)
- pénzügyi kitettség (GDP-hez viszonyítva: Ausztria 4,3%, Svédország 2,5%, Hollandia 2,2%, Franciaország 1,9%, Olaszország 1,4%, Németország 0,7%)
- földgáz import Oroszországból (teljes import százalékában: Balti államok 100%, Finnország 100%, Bulgária 89%, Szlovákia 83%, Magyarország 80%, Szlovénia 60%, Ausztria 60%, Lengyelország 59%, Cseh Köztársaság 59%, Görögország 56%)
- orosz földgáz export (teljes orosz földgázexport százalékában: Németország 16%, Olaszország 7%, Lengyelország 5%, Franciaország 4%, Egyesült Királyság 4%)

2. A korábbi szankciók hatása

A korábban bevezetett, második körös szankciók (vízumkorlátozás, pénzeszközök befagyasztása, magas szintű találkozók elhalasztása, nemzetközi szerződések aláírásának halasztása) **korlátozott, de kimutatható eredményeket** hoztak. Oroszország **GDP növekedési üteme** az év eleji várakozásokhoz képest **lelassult**: a 2012 utolsó negyedéves 2%-os bővüléshez képest idén január-március között csak 0,9% volt. A gazdaságot leginkább a **tőkekiáramlás felgyorsulása** (50,6 milliárd dollár, az előző negyedévi 17,8 milliárd dollárhoz viszonyítva 2,8-szorosára nőtt), valamint a **beruházások** 4,2%-os **visszaesése** rázta meg. Utóbbi elsősorban a **finanszírozási háttér bizonytalanságaira** vezethető vissza. A harmadik körös szankciók nélkül is folytatódhat a gazdasági növekedés ütemének csökkenése, sőt 0,1%-os recesszióba csaphat át a második fél végére. Az 2014-re várt 6%-os átlagos növekedés mindössze 0,4% lehet.

3. A harmadik körös szankciók és értékelésük

Az EU-USA által bejelentett júliusi koordinált szankciók elsősorban az orosz állami érdekeltségű pénzügyi intézetek EU tőkepiacához való korlátozását célozták. A célzott szankciók mindösszesen 95 egyéni és 23 meghatározó intézményi/vállalati szereplő ellen irányulnak, és az alábbi csoportokba oszthatók:

- I. A szankciók az EU polgárok és vállalatok számára megtiltják a többségi tulajdonú orosz bankok, fejlesztési bankok, leányvállalataik, valamint a nevükben fellépők által kibocsátott, 90 napnál

hosszabb kötvények, részvények és hasonló pénzügyi eszközök vásárlását, valamint a tranzakciókhoz kapcsolódó szolgáltatások végzését.

- II. Az EU a fegyverexport és import vonatkozásában embargót hirdet Oroszországgal szemben az EU közös katonai listáján szereplő eszközökre, valamint meghatározott, katonai célra alkalmazható kettős felhasználású anyagokra.
- III. „Érzékeny technológiák” exportjának korlátozása. Az energetikai ipar területén a mélytengeri olajkitermelésre, az északi-sarki olaj és a palaolaj kitermelésére használható eszközök és technológiák exportját a tagállamok nemzeti engedélyező hatóságai elutasítják.
- IV. Megtiltják a Krím területét érintő infrastruktúra-fejlesztésekre, közlekedésfejlesztésre, telekommunikációs szolgáltatások fejlesztésére és az energetikai szektor fejlesztésére irányuló beruházásokat.

Az **Európai Unió tagállamainak** gazdaságát a szankciók várhatóan **40 milliárd euróval** terhelik, ami **0,3%-kal vetheti vissza** a GDP-hez viszonyított átlagos **növekedési rátát**. Az egyes intézkedések hatásai a tagállamokat és a gazdasági szektorokat eltérően érintik:

I. A **tőkepiaci korlátozások hatása** Oroszországra és az Egyesült Királyságra **számottevő, de nem végtelenen jelentős**. A szankció által érintett bankok a **Sperbank**, a **VTP Group** (mindketten jelen vannak a londoni tőzsdén), a **Russian Agriculture Bank**, a **VEB**, a **Gazprombank** és a Bank of Moscow. A Sperbank Ausztriában, a VTP Bank Ausztriában és Cipruson rendelkezik jelentős befektetésekkel. **2012-ben** az érintett orosz bankok **7.5 milliárd euró** értékben vettek fel 90 napot meghaladó lejáratú hitelt. A korlátozásoknak **két hatása** lehet: az orosz bankok a közép és hosszútáv finanszírozás tekintetében **kelet felé fordulhatnak**, azonban a nagy értékű hitelfelvételek esetében **az amerikai és az európai piac nem cserélhető le**. **Kína** a jelenlegi körülmények között (és általában is) **óvatoss** magatartás tanúsít, **diverzifikált pénzügyi befektetési portfólióján várhatóan nem változtat** jelentősen, a többi feltörekvő piacon pedig **a tőke korlátozottan áll rendelkezésre**. Az **orosz állam rákényszerülhet a támogatások növelésére**, ezért a bevételeket **új adók** kivetésével növelnie kell (július végén 3%-os forgalmi adó növelést be is jelentettek). Az **infláció növekedett** (várt 6,5% helyett 7,5%-ra), a központi bank a gyengülő rubel védelmében idén három alkalommal, **250 bázisponttal** emelte meg a **betéti kamat szintet** (2014. július 25-én 8%-ra), a **hosszú lejáratú államkötvények hozama 9,42%-ra** emelkedett.

A szankciók európai hatásának értékelésénél figyelembe kell venni az **Amerikai Egyesült Államok** által életbe léptetett **szankciók közvetett hatását** is. Az USA a Rosneft, a Novatek, a VEB, a

Gasprombank számára **ellehetetlenítette a hosszú távú finanszírozást** az amerikai piacról. A Rosneft-ben a 19,75%-kal rendelkező British Petrol a szankciók bevezetése után jelezte, hogy az északi-tengeri fúrások előkészítésében **hosszú távú stratégiai céljai veszélybe kerültek**. Az orosz vállalatok korlátozottan férhetnek hozzá az **adósságrefinanszírozás** eszközeihez, és a részvénytársaságok nem végezhetnek (kezdeti) **nyilvános kibocsátást**, így **tőkebevonási képességük jelentősen csökken**.

A tőkepiaci korlátozások a brit gazdaságot, azon belül is a **londoni City-t érintik a legerőteljesebben**. A londoni **lakásvásárlások** közel **2%-a** orosz tulajdonosokhoz köthető, akik a teljes piacon akár **9%-ban** is jelen lehetnek. Oroszországhoz mintegy **23 milliárd euró értékű beruházási állomány** tartozik, ami azonban a teljes európai állomány mindössze 0,5%-a. A City globális jelenlétéhez viszonyítva az **Oroszországhoz kapcsolódó tranzakciók értéke viszonylag alacsony**, a pesszimista becslések szerint ezen keresztül **a szankciórendszer mindössze a GDP 0,1%-kát érintheti**.

A legnagyobb európai vállalatok közül a **Renault**, amely a japán Nissannal a legnagyobb orosz autógyártóban, az AvtoVAZban rendelkezik érdekeltséggel **8%-os forgalomcsökkenésről** számolt be az év eleje óta. Mind a British Petrol, mind a Renault **részvényeinek értéke csökkent** a szankciók bejelentése után (1,6%-kal és 4%-kal). Az európai nagyvállalatok közül leginkább az olajiparban a **Royal Dutch Shell Plc** (nyugat-szibériai olajkitermelés), valamint a hosszú távú befektetésekkel rendelkező **Siemens AG** (nagysebességű vasúthálózatokhoz vasútszerelvények szállítása), az **Airbus Group** (20 db A350), a **Carlsberg**, az **ING**, és a **Volkswagen** érintett. **Németország kereskedelmi forgalma** Oroszországgal az év eleje óta **17%-kal** esett vissza, az év végéig a 6 milliárd eurót is elérheti a veszteség. A Boeing és az Airbus stratégiai befektetései is veszélybe kerülhetnek, mivel az elkövetkező években az új technológiával épített repülőgépek előállításához szükséges, 20 milliárd euró értékű titán szállítások bizonytalanná válhatnak.

II. **Katonai eszközök** tekintetében erőteljesen **korlátozott hatás** várható. A szankciók a katonai eszközök exportjára vonatkoznak: az **EU export éves szintje alacsony**: 2013-ban **300 milliárd euró** (ugyanakkor az import 3,2 milliárd euró) volt. Mivel a szankciók egyelőre a jövőbeli szerződésekre vonatkoznak, a két francia **Mistral helikopterhordozó** közel 1 milliárd eurót érő exportját nem érintik. **Orosz válaszreakciók** esetén az orosz katonai eszközök importjának visszaesése a **haderő átalakítás** alatt álló **keleti tagállamokat** érintheti. A **szankciók érvényesítése** nehézkes lehet, a bevezetés ellenére a legnagyobb, 110 millió euró értékű brit export 251 licenchez kapcsolódóan tovább folytatódik. A **kettős felhasználású anyagok** 20 milliárd euró értékben kerültek exportálásra,

azonban ennek **nagy része nem katonai célra** került felhasználásra, ezért csak **kis mértékben** (3-5 milliárd euró) lehet **érintett**.

III. **Energetikai eszközök exportja.** A teljes orosz exportból a nyersolaj, földgáz, feldolgozott olajtermékek 68%-ban részesednek. Ezen a területen **éves szinten 115 millió euró értékű visszaesés** várható. A szankciók ezen csoportjának rövid távú (hónapokban mérhető) hatása nem lesz érzékelhető, mivel **a korlátozások a fejlesztéseket célozzák**. Közép- és hosszútávon viszont jelentős hátrányok érhetik Oroszországot. Egyrészt Oroszország a **mélytengeri, észak-sarki és palaolaj** kitermelésre használatos amerikai és európai eszközöket és technikákat **nem tudja más piacról** beszerezni, ezért a korábban beindított **beruházások lelassulhatnak, vagy megállhatnak** (ezek **finanszírozása is nehezebbé válik** a hitelforrásokhoz való hozzáférés korlátozásával). Ezzel korlátozni lehet az **energetikai ipar modernizálásának folyamatát**, ami megoszthatja az orosz oligarchákat. A korábban említett British Petrol és Royal Dutch Shell vállalatokon túl a szankciók az amerikai ExxonMobil-t érintik, amely a Rostnefttel négy, a sarki olaj kitermelését érintő kutatást végez.

A válaszreakciók között az **nyersolaj és a földgáz árának emelése**, várhatóan elsősorban az **élelmiszerszektorra érintő** orosz **importkorlátozások**, valamint a **nukleáris energiával kapcsolatos szolgáltatások korlátozása** állhat. Nem elhanyagolható tény, hogy nukleáris fűtőanyag tekintetében Európa kiszolgáltatottsága nyilvánvaló. Az urán beszerzések 18%-a származik Oroszországból, miközben a fűtőanyag célra dúsított urán európai szükségletének 30%-át állítják elő Oroszországban. Jelenleg 18 orosz technológiára épülő atomerőmű működik a tagállamok területén.